

В.П. ГЕЛЮТА, О.Ю. АКУЛОВ

¹ Інститут ботаніки імені М.Г. Холодного НАН України
вул. Терещенківська, 2, МСП-1, м. Київ, 01601, Україна
vheluta@botany.kiev.ua

² Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
пл. Свободи, 4, м. Харків, 61077, Україна

НОВІ ТА РІДКІСНІ ДЛЯ УКРАЇНИ ВИДИ РОДУ *LECCINUM* (*BOLETALES*, *BASIDIOMYCOTA*)

Ключові слова: Boletaceae, Leccinum, Україна

Рід *Leccinum* Gray належить до родини *Boletaceae* (*Boletales*, *Basidiomycota*) й об'єднує види, що мають доволі великі та м'ясисті болетоїдні плодові тіла. Забарвлення шапинки останніх варіює від сірувато-білого через різні відтінки й градації коричневого та сірого до майже чорного або ж воно від жовто-бурого до темно-червоного. Шкірка не знімається. Гіменофор прирослий, біля ніжки виїмчастий. Ніжка центральна, завжди вкрита світлими чи темними лусочками, з твердим грубоволокнистим м'якушем. Зазначимо, що всі види роду є добрими їстівними грибами й інтенсивно збираються населенням багатьох країн.

Leccinum — порівняно невеликий рід, види якого поширені переважно в лісах помірної зони Північної півкулі. В Європі він представлений двома секціями — *Leccinum* і *Luteoscabra* Singer. Перша з них містить три підсекції — *Leccinum* (*L. albostipitatum* den Bakker et Noordel., *L. aurantiacum* (Bull.) Gray, *L. piceinum* Pilát et Dermek, *L. rufum* (Schaeff.) Kreisel, *L. versipelle* (Fr. et Hök) Snell, *L. vulpinum* Watling), *Fumosa* A.H. Sv., Thiers et Watling (*L. duriusculum* (Schulzer ex Kalchbr.) Singer) та *Scabra* Pilát et Dermek (*L. cyneobasileucum* Lannoy et Estadès, *L. holopus* (Rostk.) Watling, *L. melaneum* (Smotl.) Pilát et Dermek, *L. palustre* M. Korhonen, *L. rotundifoliae* (Singer) A.H. Sm., Thiers et Watling, *L. scabrum* (Bull.) Gray, *L. schistophilum* Bon і *L. variicolor* Watling). До другої секції належать *L. corsicum* (Rolland) Singer, *L. crocipodium* (Letell.) Watling, *L. lepidum* (H. Bouchet ex Essette) Bon et Contu та *L. pseudoscabrum* (Kallenb.) Šutara.

Для України наводилося від чотирьох (Зерова та ін., 1979) до дев'яти видів роду (Akulov, Prydiuk, 2007). Однак у результаті критичного аналізу останнього списку, з урахуванням молекулярно-філогенетичних даних (den Bakker, Noordeloos, 2005), ми скоротили його до семи видів. Отже, до наших досліджень в Україні були відомі лише *L. aurantiacum*, *L. crocipodium*, *L. duriusculum*, *L. holopus*, *L. pseudoscabrum*, *L. scabrum* і *L. versipelle*. Цей список поповнився двома видами — *L. quercinum* та *L. vulpinum* (Гелюта та ін., 2007). Але з'ясувалося, що перший із них генетично не відрізняється від *L. aurantiacum* і в останніх європейських працях його включають до цього виду (Šutara et al., 2009). Ще два види, *L. melaneum* та *L. variicolor*, нещодавно наведені в списках макроміцетів, зареє-

строваних на Західному Поліссі (Гелюта, Висоцька, Беседіна, 2010) і в Природному заповіднику «Горгани» (Гелюта та ін., 2012). Крім того, влітку 2011 р. одним із авторів цієї статті (В.П. Гелютою) на Західному Поліссі було знайдено ще два невідомі в Україні представники роду *Leccinum* — *L. albostipitatum* та *L. schistophilum*, а іншим автором (О.Ю. Акуловим) у Карпатському національному природному парку — *L. piceinum*. І, насамкінець, згадаємо ще один вид — *L. palustre*, виявлений В.П. Гелютою понад три десятиліття тому на Центральному Поліссі, ідентифікація якого стала можливою завдяки ключу, запропонованому Дж. Кіббі (Kibby, 2000, 2006) для британських видів роду *Leccinum*.

Таким чином, на сьогодні в мікофлорі України відомо 15 видів цього роду (з урахуванням *L. rufum*, мова про якого йтиме нижче). Вони трапляються переважно на ґрунті в листяних лісах (інколи — на вирубках), рідше — у хвойних і на сфагнових болотах. Утворюють ектомікоризу насамперед із березою, осикою і грабом, рідше — білою тополею, ліщиною, вербою, дубом, буком, сосною та ялиною. Низка їх є звичайними, що досить часто реєструються в різних природних зонах держави. Це *L. aurantiacum*, *L. pseudoscabrum*, *L. scabrum* та *L. versipelle*. До рідкісних (знайдені до 15 разів) належать *L. crocipodium*, *L. duriusculum*, *L. holopus* та *L. vulpinum*. Лише від одного до трьох разів в Україні виявляли *L. albostipitatum*, *L. melaneum*, *L. palustre*, *L. piceinum*, *L. schistophilum* та *L. variicolor*.

Нижче наводимо описи та поширення нових для України видів, а також рідкісних, якщо їхні характеристики у вітчизняній літературі не публікувалися. Крім того, повідомляємо і про знахідки деяких рідкісних форм звичайних видів.

***Leccinum albostipitatum* den Bakker et Noordel., Persoonia 18(4): 536 (2005). — Красноголовець білоногий¹ (рисунки 1, а; 3, а)**

Шапинка 8—15(—25) см діам., напівкуляста, з віком опукло-розпростерта, у молодих плодкових тіл із підігнутих, до 4 мм завширшки, тонким, розірваним на клаптики краєм, суха, трохи бархатиста до волокнистої, яскраво- чи коричнювато-помаранчева. Шкірочка не знімається. Гіменофор прирослий, дещо виїмчастий. Трубочки 9—30 мкм завдовжки, жовтувато-білі, пізніше трохи коричнюваті. Пори округлі, дрібні, спершу білі, потім світло-коричневі, темнішають при натискуванні. Ніжка 5—20(—27) × 1,5—4,5 см, циліндрична або поступово потовщується до основи, щільна, білувата, вкрита поодинокими або більш-менш щільно розташованими дрібними, спершу білуватими, з віком червонувато-коричневими лусочками. М'якуш щільний, особливо в ніжці, білий, на зламі спершу нерівномірно забарвлюється в рожевий колір, потім сірішає і чорнішає, в основі ніжки може синішати, з приємним запахом, приємний на смак. Спори 10—17 × 4—5 мкм, коротковеретеноподібні, з конічною верхівкою, червонувато-коричнюваті у воді. Базидії 25—35 × 7—11 мкм, була-

¹ Вочевидь українська назва походить не від червоного кольору шапинок більшості красноголовців, а від застарілого «красний», тобто красивий, оскільки населення варіації з білими, жовто-помаранчевими або коричневими шапинками також називає «красноголовцями».

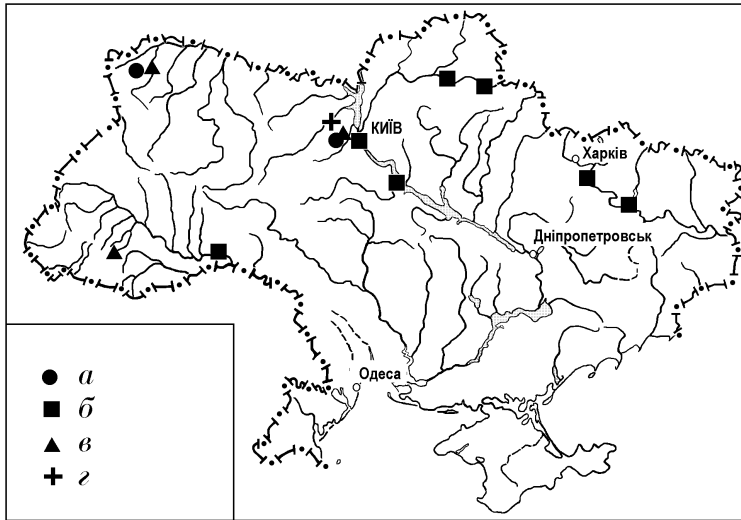

Рис. 1. Нові місцезнаходження рідкісних в Україні видів роду *Leccinum* Gray: *a* — *L. albobstipitatum* den Bakker et Noordel., *б* — *L. duriusculum* (Schulzer ex Kalchbr.), *в* — *L. holopus* (Rostk.) Watling, *г* — *L. palustre* M. Korhonen

Fig. 1. New localities of rare *Leccinum* species in Ukraine: *a* — *L. albobstipitatum* den Bakker et Noordel., *б* — *L. duriusculum* (Schulzer ex Kalchbr.), *в* — *L. holopus* (Rostk.) Watling, *г* — *L. palustre* M. Korhonen

воподібні, 2- або 4-спорові. Гіменоцистиди 20—45 × 7—10 мкм, пляшкоподібні. Каулоцистиди 15—65 × 10—15 мкм, булаво- або веретеноподібні. Пряжки відсутні.

Утворює мікоризу з осикою. У виявлених місцезростаннях плодоносив на краю осикових заростей, одиничними екземплярами. Цінний їстівний гриб. Як і *L. aurantiacum*, збирається населенням.

Поширення в Україні. Західне Полісся — Волинська обл., Старовижівський р-н, с. Борзова, на краю молодого осичняка, на голому ґрунті, 09.07.2011, В.П. Гелюта. Центральне Полісся — Київська обл., Києво-Святошинський р-н, південно-східна та західна околиці с. Хмільна, 03.06.2012, В.Б. Сухомлин, В.П. Гелюта. Новий для України вид.

Leccinum albobstipitatum є близьким до *L. aurantiacum*, але легко відрізняється від останнього яскраво-помаранчевим кольором шапинки (у сухому стані — світло-коричневим) та орнаментациєю ніжки (den Bakker, Noordeloos, 2005). Остання в молодих плодових тіл вкрита світлими, майже білими лусочками, які з віком трохи темнішають і стають червонувато-коричневими (рис. 3, *a*). У молодих плодових тіл *L. aurantiacum* лусочки червонуваті, пізніше темнішають, а шапинка яскраво-червона до червоно-коричневої (червонувато-коричнева в сухому стані) (рис. 3, *б, в*). Видова самостійність *L. albobstipitatum* підтверджується не лише морфологічними особливостями, а й молекулярними даними (den Bakker et al., 2004; den Bakker, Noordeloos, 2005). Однак зазначимо, що Й. Шутара зі співавт. (Šutara et al., 2009) включають цей вид до *L. rufum*, але на-

водять ілюстрації плодових тіл останнього, які не відповідають *L. albobostipitatum* за кольором шапинки (вона червона, а не помаранчева), хоча й мають ніжки, вкриті білими чи білуватими лусочками. Такі гриби під осикою та вербою відомі і в Україні (рис. 3, *в*). На наш погляд, вони не належать ні до *L. aurantiacum*, ні до *L. albobostipitatum*. Очевидно, їх слід відносити до третього виду, яким справді має бути *L. rufum*. Базіонімом для цієї назви послугувався *Boletus rufus* Schaeff. Однак на оригінальній таблиці, яка ілюструє вид (див. Мусобанк, № МВ 194626), бачимо, що він є збірним: рис. 1 згаданої таблиці відповідає *L. rufum* sensu Šutara et al. (2009), рис. 2 — *L. albobostipitatum*, рисунки 4—6 — *L. aurantiacum* sensu den Bakker et Noordeloos (2005). Отже, ми вважаємо, що *L. albobostipitatum* є самостійним видом, а не синонімом до *L. rufum*. Очевидно, європейські зразки останнього не були задіяні в молекулярно-філогенетичному аналізі, тому плодові тіла з яскраво-червоними шапинками і білими ніжками, зібрані під осикою та вербою, потребують додаткового дослідження. Спроба закрити *L. albobostipitatum* (Іванов, 2007) є некоректною, оскільки під час проведення молекулярно-генетичних досліджень замість цього виду взято *L. rufum*, що стає зрозумілим із порівняння морфологічних ознак зразків «*L. albobostipitatum*» і «*L. aurantiacum*», використаних в аналізі.

Leccinum albobostipitatum — європейський вид із суббореальним поширенням. Не виключено, що в Україні не рідкісний, але при зборі помилково приймався за *L. aurantiacum*. Тому можна припустити, що частина локалітетів, зазначених у літературі для останнього, належить *L. albobostipitatum*. Поширення виду в Україні потребує додаткового дослідження.

***Leccinum duriusculum* (Schulzer ex Kalchbr.) Singer**, Am. Midl. Nat. 37(1): 122 (1947). — **Бабка тополева** (рис. 1, *б*)

Переважно в заплавних білотоплевих лісах, парках, під білою тополею, рідше — осикою, поодинокі або невеликими групами, досить рідко. Липень—жовтень. Їстівний гриб.

Нові місцезнаходження. Київ: Русанівська затока, 09.09.1960, Г.Л. Роженко; Шулявка, кінець серпня 1984 р., принесений невідомим на виставку грибів. — Сумська обл., Буринський р-н, с. Клепали, 24.07.1990, К.К. Карпенко. — Харківська обл.: Зміївський р-н, Національний природний парк «Гомільшанські ліси», околиця с. Гайдари, берег Іськового ставу, липень 2003 р., О.Ю. Акулов; Ізюмський р-н, с. Капитолівка, 26.07.1977, 22.07.1986, В.П. Гелюта. — Хмельницька обл., Кам'янець-Подільський р-н, с. Вихватнівці, 21.08.2008, В.П. Гелюта. — Черкаська обл., Канівський р-н, Канівський природний заповідник, 09.10.1973, С.П. Вассер. — Чернігівська обл., Бахмацький р-н, смт Батурин, 04.09.1985, В.П. Гелюта.

Поширення в Україні. Західний, Лівобережний, Правобережний та Харківський Лісостеп, Західне, Лівобережне і Центральне (Правобережне) Полісся, Старобільський злаково-лучний Степ (Сосін, 1946а, б, як *Krombholzia duriuscula*; Зерова, Сосін, Роженко, 1979; Akulov, Prydiuk, 2007; Гелюта, Висоцька, Беседіна, 2010; Акулов, Прилуцький, 2011).

Мікоризу утворює переважно з білою тополею або її гібридами, рідше — з осикою. Схожий зовні на *L. pseudoscabrum*, з яким може траплятися спільно, якщо поруч ростуть граб й осика, що ми спостерігали в Хмельницькій обл. Проте в природі легко відрізняється за морфологією поверхні шапинки, яка у *L. pseudoscabrum* зморшкувата, до ямчастої. Відома форма з великими плодовими тілами (*L. duriusculum* f. *robustum* Lannoy et Estadès). Саме такий гриб ми виявили в Харківській обл., на березі р. Сіверський Донець, у білотополовому заплавному лісі, сформованому деревами величезних розмірів. Під осиками такі великі плодові тіла нам не траплялися. Можливо, на величину базидіокарпів цього гриба впливають розміри дерев, з якими він утворює мікоризу. Порівняно рідкісний вид. Відомий у низці країн Європи і в Північній Африці (Dermek, 1979).

***Leccinum holopus* (Rostk.) Watling**, Trans. Br. mycol. Soc. **43**(4): 692 (1960). — **Бабка біла** (рис. 1, в)

Шапинка 4—10(—15) см у діам., опукла, з віком опукло-розпростерта, з підгорнутим (до 1 мм) краєм, ніжно-оксамитова, іноді зерниста, з віком трохи липка, особливо у вологу погоду, світла, білувата, сірувата, рідше блідо-коричнева, з віком часто дещо зеленкувата. Шкірочка не знімається. Гіменофор вузько- або широкоприрослий, опуклий. Трубочки 7—20 мм завдовжки, сірувато-білі, у старих плодкових тіл коричнювато-рожеві. Пори округлі, дрібні (до 0,5 мм у діам.), білуваті, при натискуванні трохи буріють. Ніжка 6—14(—20) × 1—2,5 см, тонка циліндрична або обернено-булавоподібна, середньої щільності, біла або сірувата, біля основи часто, але не завжди, з синюватими плямами, особливо при пошкодженні, по всій поверхні вкрита грубими білуватими лусочками, у старих плодкових тіл вохристими або сіруватими. М'якуш середньої щільності або м'який у старих плодкових тіл, білий, на зламі його колір не змінюється або ж він трохи рожевіє, в основі ніжки часто синіє, без вираженого смаку і запаху. Спорова маса вохристо-коричнева. Спори 15—18 × 5—7 мкм, широковеретеноподібні. Базидії 25—35 × 11—12,5 мкм, 4-спорові. Гіменоцистиди 40—45 × 7—10 мкм, пляшкоподібні до веретеноподібних. Каулоцистиди 40—55 × 9—14 мкм, веретено-, булавоподібні до циліндричних, часто із зігнутими шийками. Пряжки відсутні.

Порівняно рідкісний в Україні вид. Трапляється біля боліт, у сирих і моховитих місцях, частіше на сфагнових болотах та сплавинах з *Betula pubescens* Ehrh. і *B. humilis* Schrank. Поодинці, іноді в розріджених колах, нечасто. Їстівний гриб, збирається населенням. Червень—жовтень.

Нові місцезнаходження. Волинська обл., Ковельський р-н, с. Любче, 14.08.1998, В.П. Гелюта; Старовижівський р-н, с. Комарове, 06.07.2000, В.П. Гелюта. — Івано-Франківська обл., Надвірнянський р-н, Природний заповідник «Горгани», Горганське відділення, 28.08.2010, В.Б. Маланюк. — Київська обл., Києво-Святошинський р-н, с. Хмільна, 15.09.1982, В.П. Гелюта.

Поширення в Україні. Волинський і Лівобережний Лісостеп, Західне та Центральне Полісся, Карпатські ліси (Зерова, Сосін, Роженко, 1979, як *Boletus niveus* Fr.; Карпенко, 2004, 2009; Akulov, Prydiuk, 2007; Висоцька, Гелюта, 2009; Дудка, Гелюта, Андріанова та ін., 2009; Дудка, Придюк, Голубцова та ін., 2009).

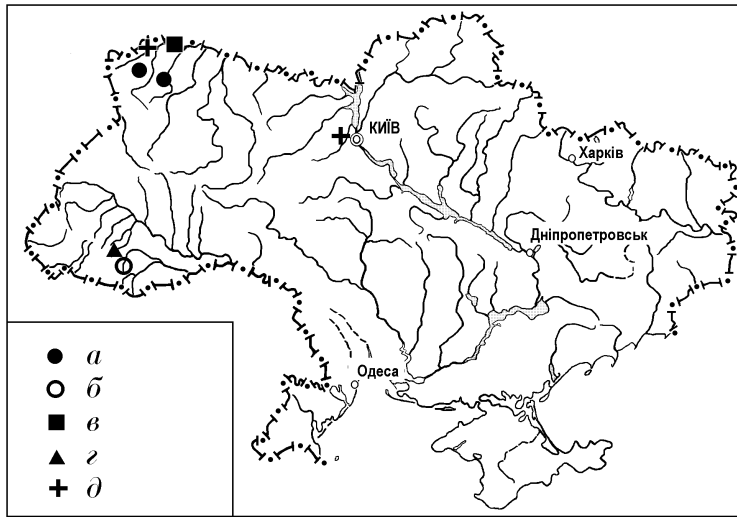

Рис. 2. Нові місцезнаходження рідкісних в Україні видів роду *Leccinum*: *a* — *L. melaneum* (Smotl.) Pilát et Dermek, *б* — *L. piceinum* Pilát et Dermek, *в* — *L. schistophilum* Bon, *г* — *L. variicolor* Watling і *д* — *L. vulpinum* Watling

Fig. 2. New localities of rare *Leccinum* species in Ukraine: *a* — *L. melaneum* (Smotl.) Pilát et Dermek, *б* — *L. piceinum* Pilát et Dermek, *в* — *L. schistophilum* Bon, *г* — *L. variicolor* Watling і *д* — *L. vulpinum* Watling

Типова форма гриба приурочена до сфагнових боліт і має порівняно невеликі незабарвлені, майже білі плодові тіла, колір м'якуша яких не змінюється в разі пошкодження. Інша форма, з великими плодовими тілами, яка трапляється у вологих березових лісах, відрізняється темнішою, іноді коричнюватою шапинкою, темнішими лусочками і посинінням м'якуша при основі ніжки. Вона описана як окремий вид *L. nucatum* Lannoy et Estadès (Lannoy, Estadès, 1993), проте пізніше було показано, що за морфологічними ознаками між цими видами є перехідні форми. Молекулярні дані також не підтримують видовий статус *L. nucatum* (den Bakker, Noordeloos, 2005). В Україні є обидві форми гриба. *Leccinum holopus* відрізняється від близьких видів пілеїпелісом, що складається з тонких гіфальних елементів більш-менш постійної товщини (3,5–5 мкм), рясними циліндричними каулоцистидами із зігнутою основою і порівняно короткими спорами (співвідношення довжини до ширини $\leq 2,8$) (den Bakker, Noordeloos, 2005).

***Leccinum melaneum* (Smotl.) Pilát et Dermek, Hříbovité huby: 145 (1974). — Бабка чорна (рис. 2, *a*)**

Шапинка 5–11(–15) см у діам., напівкуляста, з віком опукло-розпростерта, часто неправильної форми, ніжно-оксамитова, пізніше трохи клейка, коричнева до темно-коричневої або майже чорної, іноді зі світлішими плямами, вільний край відсутній. Шкірочка не знімається. Гіменофор прирослий. Трубочки 8–20 мм завдовжки, молоді білуваті, у старих плодкових тіл сіруваті або коричнюваті, на зрізі не темніють. Пори округлі, дрібні, сірувато-білі, часто з

коричневими плямами, при натискуванні трохи бурішають. Ніжка (6—)9—15 × 2—3(—5,5) см, циліндрична до обернено-булавоподібної, сірувата до чорнуватої, по всій поверхні вкрита навіть у молодих плодових тіл чорними лусочками — дрібними та поодинокими в апікальній частині, біля основи лусочки грубіші, зливаються й утворюють подібність сіточки. М'якуш білий, у шапинці іноді кремовий, на зламі не змінюється або слабо рожевіє, згодом стає бурим, в основі ніжки не синіє. Спорова маса коричнева. Спори 14—19 × 5—6 мкм, коротковеретеноподібні. Базидії 20—30 × 11—13 мкм, булавоподібні, переважно 4-спорові. Гіменоцистиди 25—50 × 7—11,5 мкм, пляшко-, булавоподібні, загострені або мішкоподібні. Каулоцистиди 35—60 × 12—19 мкм, веретеноподібні, мішко- або булавоподібні. Пряжки відсутні.

Гриб плодоносить у змішаних і березових лісах у сируватих місцях, по краях боліт. Утворює мікоризу з березою. Поодинці, іноді в невеликих групах, рідкісний, збирається населенням як звичайна бабка. Липень—листопад. Їстівний гриб.

Нові місцезнаходження. Волинська обл.: Ковельський р-н, с. Черемошне, 15.11.1997, В.П. Гелюта; Старовижівський р-н, с. Борзова, липень 1980 р., В.П. Гелюта.

Поширення в Україні. Західне Полісся, Карпатські ліси (Гелюта та ін., 2012).

Дуже близький до *L. scabrum*, але відрізняється від останнього темнішим забарвленням шапинки, чорними лусочками навіть у молодих плодових тіл, сіруватим або чорнуватим забарвленням поверхні ніжки, тоді як у *L. scabrum* вона біла до коричнюватої. За молекулярними даними, *L. melaneum*, очевидно, є гібридогенним таксоном (den Bakker, Noordeloos, 2005). Євразійський вид, трапляється від Західної Європи до Східного Сибіру, але точне його поширення не відоме, оскільки цей вид часто плутають із темними формами *L. scabrum*.

***Leccinum palustre* M. Korhonen, Karstenia 35: 63 (1995). — Бабка болотна** (рис. 1, з)²

Шапинка 3,5—10 см у діам., напівкуляста, опукла до опукло-розпростертої, сіра, коричнева до майже чорної, в сухому стані блискуча, навіть срібляста, з віком стає водянисто-сірою, з краєм, що дещо виступає, вузька смужка якого швидко зникає. Трубочки 10—25 мм завдовжки, сірі, на зрізі через певний час стають сіро-коричневими з рожевим відтінком. Пори такого самого кольору, дрібні, щільні, при натискуванні бурішають. Ніжка 5—15 × 0,9—2,5 см, майже циліндрична або трохи потовщується до основи, сірувата, в нижній частині сіра, в самому низу темно-сіра, в напрямку до основи стає зелено-жовтою, особливо від дотику; сильна лускатість ніколи не спостерігається. М'якуш сіро-білий, на зрізі в шапинці повільно дещо рожевіє, в основі ніжки повільно стає бірюзово-синім. Запах і смак приємні. Спорова маса кольору кориці. Спори (13,5—)14,5—18,5(—20,5) × 5—6,5 мкм, видовжено-еліпсоїдальні, у профіль майже рівнобічні, веретеноподібні, гладенькі, в нашатирі медово-забарвлені.

² Опис запозичений із «British fungus flora» (Watling, Hills, 2005).

Базидії (25—)30—38(—44) × (8,5—)11—15(—16,5) мкм, булавоподібні, 4-спорові, безбарвні. Гіменоцистиди 30—70 × 8—15 мкм, пляшкоподібні, з добре розвиненим носиком або без нього, безбарвні або з маслянистим вмістом. Каулоцистиди 40—115 × 9—30 мкм, пляшкоподібні або циліндрично-булавоподібні, безбарвні або дещо забарвлені, перемішані з сильно пігментованими гіфами, особливо біля основи ніжки.

У вологих березових заростях, серед мохів у перезволожених місцях. Утворює мікоризу з березою (у нашому випадку — з *Betula pubescens*). Поодинці або в невеликих групах, дуже рідко. Їстівний гриб, збирається населенням як звичайна бабка. Серпень.

Достовірно виявлений тільки один раз.

Поширення в Україні. Центральне Полісся — Київська обл., Бородянський р-н, с. Поташня, кінець серпня 1977 р., В.П. Гелюта.

Гриб ми визначили за ключами, наведеними для британських видів роду *Leccinum* (Kibby, 2000; Watling, Hills, 2005), однак у пізнішій праці першого з авторів (Kibby, 2006) цей вид розглядається як синонім до *L. schistophilum*. Ми не погоджуємося з такою думкою, оскільки зазначені види, за нашими спостереженнями, розрізняються за кольором шапинки та ступенем посиніння м'якуша ніжки. *Leccinum palustre* впізнається в польових умовах завдяки блискучій шапинці в суху погоду і добре вираженому бірюзовому кольору на зрізі ніжки, хоча для появи цього забарвлення необхідний певний час. Мікроскопічно характеризується сумішшю безбарвних нитчастих утворень у кутикулі шапинки та інкрустованих гіф, заповнених темно-коричневим аморфним матеріалом. Багато в чому схожий як на *L. holopus*, так і *L. variicolor*, але його легко відрізнити, порівнявши мікроскопічні ознаки. Не виключено, що вид має більше поширення в Україні. За опитуваннями грибників, деякі з них знаходили такий гриб у відповідних для нього умовах зростання, але мікологи його більше не реєстрували. У 2010—2011 рр. нам не вдалося виявити гриб на місці першої знахідки. Однак зазначимо, що в одній із праць, де здійснювалося біохімічне порівняння деяких представників роду *Leccinum* (Межжерин, Межжерина, 2000), для аналізу було використано плодове тіла «*L. scabrum* f. *melaneum*» (в іншому місці праці — «*L. melaneum*»), зібрані неподалік від указанного нами локалітету, які цілком відповідають *L. palustre* у нашому розумінні цього виду.

Відомий у Скандинавії (Норвегія, Швеція, Фінляндія), порівняно недавно наводився з Ірландії та з відкритих болотних просторів Девона (Велика Британія) (Watling, Hills, 2005).

***Leccinum piceinum* Pilát et Dermek**, Hribovitě huby: 154 (1974). — **Красногоровець ялиновий** (рисунок 2, б; 4, а, б)

Морфологічно близький до наведеного нижче *L. vulpinum*, відрізняється від останнього лише тим, що утворює мікоризу з ялиною і має тьмяніше забарвлення шапинки (Pilát, Dermek, 1974). На матеріалах з Австрії і Норвегії показано, що для цих видів характерні різні типи послідовності ITS (den Bakker

et al., 2004), проте остаточне рішення про їхню самостійність не прийняте. Оскільки *L. piceinum* поки не закритий і його можна ідентифікувати за кольором шапинки, ми не розглядаємо цей вид як синонім до *L. vulpinum*.

Вірогідно є рідкісним та потребує охорони. Формує мікоризу з ялиною у світлих розріджених лісах, утворює плодові тіла на ґрунті серед мохів. Добрий їстівний гриб.

Поширення в Україні. Карпатські ліси — Івано-Франківська обл., Верховинський р-н, Карпатський національний природний парк, західніше смт Ворохта, 03.08.2011, О.Ю. Акулов.

Leccinum schistophilum Bon, in Bon et Van Haluwyn, Docums Mycol. **11**(44): 35 (1981). — **Бабка дрібна** (рисунки 2, в; 4, в)

Шапинка 2,5—6(—11) см у діам., опукла до плоско-опуклої, з підігнутим краєм, що ледь виступає, ніжно-оксамитова, матова, суха, жовтувато-коричнева, сірувато-коричнева до темно-коричневої, переважно рівномірно забарвлена, іноді зі світлішими плямами. Шкірочка не знімається. Гіменофор вузько- або широкоприсослий, опуклий. Трубочки 9—25 мм завдовжки, жовтувато-білі, у старих плодкових тіл сіруваті з рожевим відтінком. Пори округлі, дрібні (близько 0,5 мм у діам.), білуваті, жовтувато-білі, при натискуванні трохи бурішають. Ніжка 4,5—15 × 0,9—2,5 см, циліндрична до обернено-булавоподібної (у наших зразків тонка, довга, дещо розширюється донизу), щільна, сірувато-біла, при натискуванні стає коричневою, в основі часто з синюватими плямами, особливо в разі пошкодження, по всій поверхні більш-менш щільно вкрита дрібними, приблизно одного розміру лусочками — спочатку коричневими, потім сіруватими до чорнуватих або темно-коричневими. М'якуш білий, сірувато-білий, на зламі колір не змінює або стає рожевим, рідше сірішає через деякий час, в основі ніжки при пошкодженні набуває синьо-зеленого забарвлення, із приємним запахом, приємний на смак. Спори 13—17 × 5—6,5 (—7,5) мкм, подовжено-овальні до коротковеретеноподібних. Базидії 24—27,5 × 10—11,5 мкм, 4-спорові. Гіменоцистиди 32—43,5 × 7,5—9 мкм, пляшкоподібні. Каулоцистиди 33—70,5 × 11—20,5 мкм, веретено-, булавоподібні до пляшкоподібних. Пряжки відсутні.

Гриб плодоносить у відкритих місцях, на мохах, вологих кислих піщаних ґрунтах. Утворює мікоризу з березою. Поодинці, іноді в окремих групах, в Україні знайдений лише раз, на невисокому острівному підвищенні серед болота, в килимі з *Nardus stricta* L. Їстівний гриб, збирається населенням як звичайна бабка. Червень—жовтень.

Поширення в Україні. Західне Полісся — Волинська обл., Любешівський р-н, Національний природний парк «Прип'ять—Стохід», на північний захід від с. Люб'язь, 05.08.2011, В.П. Гелюта.

Упізнається в польових умовах завдяки струнким плодовим тілам невеликих розмірів, світлозабарвленій шапинці, білій ніжці з виразними дрібними сіруватими або чорнуватими лусочками, нижня частина якої при пошкодженні

стає зеленувато-синьою, а також тяжінням до вологих оселищ. Форми, м'якуш яких не синішає або які мають великі плодові тіла, можуть бути прийняті за *L. scabrum* або *L. variicolor*, проте вони відрізняються мікроскопічними ознаками — каулоцистидами, видовженістю спор та структурою пілеїпелісу (den Bakker, Noordeloos, 2005). Поширення не вивчене, виявлений в Австрії (один локалітет) і Швеції (11 місцезнаходжень) (Encyclopedia of Life, 2012).

***Leccinum variicolor* Watling, Notes R. bot. Gdn Edinb. 24: 268 (1969). — Бабка плямиста (рис. 2, з)**

Шапинка 4—10 см у діам., напівкуляста, з віком опукло-розпростерта, з краєм, що виступає і не звисає над трубочками, спершу ніжно-оксамитова, з часом може бути трохи клейкою, темно-сіра, сіро-чорна, рідше темно-сіро-коричнева, строката («мармурова»), з менш пігментованими ділянками, іноді білувата з темними безформними плямами. Шкірочка не знімається. Гіменофор вузько- або широкоприрослий. Трубочки 7—20 мм завдовжки, сірувато-блакитні або з кремовим відтінком, у разі пошкодження дещо бурішають. Пори округлі, близько 0,5 мм у діам., білі, світло-кремові, часто з коричневими плямами, при натискуванні бурішають. Ніжка 7—10(15) × 1,5—3,5 см, поступово потовщується до основи, щільна, білувата чи сірувата, в основі зі світло-блакитним відтінком, часто з синювато-зеленими плямами, особливо в разі пошкодження, по всій поверхні щільно вкрита лусочками — дрібними в апікальній частині, грубішими при основі, де вони утворюють неправильну сіточку, спершу сірувато-коричневими, потім синювато-темно-сірими. М'якуш щільний, білий, при пошкодженні в шапинці і верхній частині ніжки, як правило, рожевіє, в основі ніжки стає бірюзовим (принаймні, забарвлюється коровий шар), висихаючи, низ ніжки може жовтіти. Спорова маса вохристо-коричнева. Спори 12—18 × 5—6,5 мкм, видовжено-овальні, майже коротковеретеноподібні. Базидії 25—35 × 8—11 мкм, 2- або 4-спорові. Гіменоцистиди 25—45 × 8—10 мкм, пляшкоподібні, із загостреною або тупою верхівкою. Каулоцистиди (20—) 35—85 × 8—20 мкм, булавоподібні, неправильно циліндричні до пляшкоподібних з хвилясто зігнутою, іноді вилчастою шийкою, яка часто відокремлена від нижньої частини цистиди перегородкою. Пряжки відсутні.

Гриб тяжіє до вологих оселищ з участю берези. Утворює мікоризу з березою. Поодинці, іноді в розріджених групах, трапляється зрідка. Їстівний гриб, збирається населенням. Серпень—вересень.

Нове місцезнаходження — Івано-Франківська обл., Надвірнянський р-н, Природний заповідник «Горгани», Горганське відділення, 26.08.2010, В.П. Гелюта, В.П. Гайова, Ю.Я. Тихоненко.

Поширення в Україні. Західне Полісся, Карпатські ліси (Гелюта, Висоцька, Беседіна, 2010).

Упізнається в польових умовах завдяки строкатому забарвленню шапинки з переважанням темно-сірих тонів і добре вираженому бірюзовому кольору на зрізі ніжки, хоча для появи цього забарвлення необхідний певний час. Має циркумбореальне поширення.

***Leccinum versipelle* (Fr. et Hök) Snell, Lloydia 7(1): 58 (1944). — Красноголовець березовий**

Звичайний в Україні вид. З нього, переважно на підставі забарвлення плодових тіл, виділено кілька самостійних видів (*L. callitrichum* Redeuilh, *L. cerinum* M. Korhonen, *L. percandidum* (Vassilkov) Watling і *L. roseotinctum* Watling), однак за допомогою молекулярних методів показано, що це лише кольорові варіації *L. versipelle* (den Bakker, Noordeloos, 2005). Білі форми цього гриба («*L. percandidum*») знайдені в Карпатах (М.Ф. Сміцька), на Західному Поліссі (В.П. Гелюта), у Харківському Лісостепу (О.Ю. Акулов) і в Старобільському злаково-лучному Степу (Акулов, Ординець, 2011), коричнева («*L. callitrichum*») — на Центральному Поліссі (В.П. Гелюта).

***Leccinum vulpinum* Watling, Trans. & Proc. Bot. Soc. Edinb. 39(2): 197 [1959—60] (1961). — Красноголовець сосновий (рис. 2, д)**

Рідкісний в Україні гриб. Росте в хвойних, здебільшого соснових лісах. Утворює мікоризу з сосною, значно рідше — з ялиною. Поодинці, іноді у «відьомських колах». Потребує охорони. Середина червня — початок жовтня. Добрий їстівний гриб.

Нові місцезнаходження. Волинська обл., Ратнівський р-н, західніше с. Окачеве, 30.07.2009, В.П. Гелюта. — Київська обл., Києво-Святошинський р-н, південно-східна околиця с. Хмільна, 16.10.2010, В.Б. Сухомлин, В.П. Гелюта.

Поширення в Україні. Західне і Центральне Полісся (Гелюта, Висоцька, Беседіна, 2007, 2010; Висоцька, Гелюта, 2009; Висоцька, Придюк, Гелюта, 2009).

Схожий на *L. aurantiacum*, однак відрізняється темно-червоно-коричневим кольором шапинки, чорно-бурими або чорними лусочками на ніжці, наявністю темно-сірих плям, чітко помітних на зламі шапинки. Крім того, цей вид приурочений виключно до хвойних порід, переважно сосни.

Leccinum vulpinum відомий майже в усіх країнах Центральної та Північної Європи, в Азії, а також Північній Америці. Очевидно, поширений у хвойних лісах субальпійських та бореальних регіонів Північної півкулі. Гриб занесений до Червоного списку грибів Польщі як вид, для якого недостатньо інформації, щоб встановити категорію загрози (Wojewoda, Ławgynowich, 1992).

Оскільки ця стаття фактично є критичним оглядом видів роду *Leccinum*, зареєстрованих в Україні, та зважаючи на велике практичне значення представників роду, вважаємо за доцільне навести ключ для визначення його видів³.

1. Трубочки і пори лимонно- або яскраво-жовті, шапинка і ніжка також із жовтим відтінком . . . . . ***L. crocipodium***
- Трубочки і пори іншого забарвлення, білуваті, сіруваті або коричнюваті 2
2. М'якуш при пошкодженні майже зразу сірішає або чорнішає 3
- Колір м'якуша шапинки і верхньої частини ніжки в разі пошкодження не змінюється або ж м'якуш повільно дещо рожевіє, інколи через декілька годин стає сірим 10

³ Наведені і деякі незареєстровані на території України види, які можуть бути знайденими тут найближчим часом.

3. Край шапинки, особливо в молодих плодкових тіл, звисає як розірвана торочка, шапинка помаранчева, червонувата, червона або темно-червона, інколи жовто-рожевувата або білувата, дуже рідко чисто біла або коричнева 4
- Край шапинки цілісний, із віком може розтріскуватися, лише трохи виступає над гіменієм, сама шапинка коричнювата. 9
4. Орнаментация ніжки білувата, коричнювата до червонувато-коричневої, в старих плодкових тіл чорнувата, вміст каулоцистид червонувато-коричневий. Приурочені до широколистяних деревних порід 5
- Орнаментация ніжки коричнева або чорна, вміст пігментованих каулоцистид сіруватий. Приурочені до хвойних порід або берези, зрідка верби. . . . 7
5. Шапинка помаранчева, коричнювата-помаранчева, в сухих зразках — світло-коричнева. Ніжка з білуватими лусочками, які темнішають тільки в дуже старих плодкових тіл. Приурочений до осики . . . . . *L. albostipitatum*
- Шапинка не помаранчева, яскраво-червона, червонувато-коричнева, в сухих зразках — темно-червонувато-коричнева або темно-коричнева. Ніжка молодих плодкових тіл із рожевувато-сірими або червонувато-коричневими лусочками. 6
6. Шапинка яскраво-червона. Ніжка молодих плодкових тіл із рожевувато-сірими світлими лусочками, з віком залишається світлою. Під осикою та вербою . . . . . *L. rufum*
- Шапинка червонувато-коричнева. Ніжка молодих плодкових тіл із червонувато-коричневими лусочками, які з віком темнішають. Під осикою, рідше дубом або буком. . . . . *L. aurantiacum*
- 7(4). Шапинка зазвичай коричнювата-помаранчева, цегляно-червона, зрідка жовто-помаранчева або чисто світло-коричнева чи біла, найбільші каулоцистиди переважно пухирчасті, веретеноподібні, інколи пляшкоподібні. Приурочений до берези, зрідка росте під вербою . . . . . *L. versipelle*
- Шапинка коричнювата до червонувато-коричневої, найбільші каулоцистиди зазвичай булавоподібні. Приурочені до видів родини *Pinaceae* 8
8. Шапинка червонувато-коричнева, приурочений до видів родів *Pinus* і *Picea*. . . . . *L. vulpinum*
- Шапинка тьмяно-червоно-коричнювата, приурочений до видів роду *Picea*. . . . . *L. piceinum*
- 9(3). Поверхня шапинки молодих плодкових тіл зморшкувата. Пілеїпеліс палісадного триходерму з широкобулавоподібних елементів, термінальні елементи часто кулясті. Приурочений до граба та ліщини . . . . . *L. pseudoscabrum*
- Поверхня шапинки гладенька. Пілеїпеліс кутису з еліпсоїдними або веретеноподібними термінальними елементами. Приурочений до видів роду *Populus*. . . . . *L. duriusculum*
- 10(2). Гриби болотистих місць, часто серед сфагнумів й інших мохів. Шапинка світлозабарвлена. 11
- Гриби сухих місцезростань, якщо на болотах, тоді шапинка темнозабарвлена 13

11. Шапинка біла, білувата, до блідо-коричнюватої, в старих плодових тіл із зеленкуватим або синюватим вилиском. Ніжка вкрита грубими бородавчастими або пластітчастими лусочками, при натискуванні колір її м'якуша зазвичай не змінюється, інколи трохи синішає в нижній частині. Пілеїпеліс із тонких гіфальних елементів приблизно однієї товщини (3,5—5 мкм). Каулоцистиди переважно циліндричні зі звивистою шийкою. Відношення довжини спори до її ширини $< 3,0$ . . . . . ***L. holopus***

— Плодові тіла темніші, з сірувато-коричневими до темно-коричневих шапинками, з іншим набором ознак. 12

12. Шапинка 5—8 см, сірувато-коричнева до світло-коричневої. Ніжка вкрита грубими, того самого кольору, що й поверхня ніжки, лусочками, які утворюють щільний повстистий шар, при натискуванні її м'якуш у нижній частині завжди синішає. Пілеїпеліс із численними товстими (8—15 мкм) циліндростами. Каулоцистиди часто пляшкоподібні зі звивистою шийкою. Відношення довжини спори до її ширини $> 3,0$ . . . . . ***L. cyaneobasileucum***

— Дещо більш дрібноплідний вид, шапинка дозрілих карпофорів від 2,5 см, сірувато-коричнева до темно-коричнюватої. Ніжка вкрита дрібними сіруватими або чорнуватими лусочками, контрастними до забарвлення її поверхні, в нижній частині нерідко синішає. Пілеїпеліс із довгих товстих (4,5—8 мкм) елементів, інколи з добре помітними товстими (до 11,5 мкм) клітинами. Каулоцистиди переважно пухирчасті, зрідка пляшкоподібні. Відношення довжини спори до її ширини $< 3,0$ . . . . . ***L. schistophilum***

13(10). Плодові тіла темнозабарвлені, м'якуш у нижній частині ніжки інтенсивно синішає 14

— Плодові тіла світлозабарвлені, рідше темнозабарвлені, однак м'якуш у нижній частині ніжки не синішає 15

14. Шапинка темно-сіра, темно-коричнева до майже чорної, рівномірно забарвлена, в сухому стані блискуча, срібляста. Ніжка не дуже луската, нижня її частина від дотику синішає, підсихаючи, покривається жовтими плямами. В болотистих місцях. . . . . ***L. palustre***

— Шапинка сіро-чорна, строката, в розводах («мармурова»). Ніжка густо луската, нижня її частина від дотику синішає, підсихаючи, не має жовтих плям. У сухіших місцях. . . . . ***L. variicolor***

15(13). Темнозабарвлений гриб. Поверхня ніжки темна (сірувата, чорнувата), майже того кольору, що й лусочки . . . . . ***L. melaneum***

— Гриби з менш забарвленими плодовими тілами. Поверхня ніжки світла, коричнювата, контрастна до кольору лусочок, якщо вони темні, або ж не контрастує, коли світлі. 16

16. Відношення довжини спори до її ширини $\geq 3,0$. Каулоцистиди переважно пляшко- до булавоподібних. У каулогіменії зазвичай є великі (до 90 мкм) булавоподібні каулоцистиди. . . . . ***L. scabrum***

— Відношення довжини спори до її ширини $< 3,0$. Каулоцистиди здебільшого булавоподібні (до 60 мкм), інколи пляшкоподібні, великих булавоподібних каулоцистид немає . . . . . ***L. rotundifoliae***

Автори висловлюють щирю подяку д-ру М. Ноордельоосу (Нідерланди) за допомогу у визначенні *L. schistophilum*, д-ру Б. Асьову (Болгарія) за підтвердження визначення *L. piceinum* та мешканцеві смт Стара Вижівка Волинської обл. Р.Л. Мизовцю за організацію виїзду, під час якого було знайдено новий для України вид *L. albostipitatum*.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Акулов О.Ю., Ординець О.В. Уточнені та доповнені відомості про мікобіоту Національного природного парку «Святі Гори» / Літопис природи Національного природного парку «Святі Гори». — Т. 13. — 2011. — 43 с. // <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/3075>
2. Акулов О.Ю., Прилуцький О.В. Гриби та грибоподібні протисти Національного природного парку «Гомільшанські ліси» / Літопис природи Національного природного парку «Гомільшанські ліси». — Т. 5. — 2011. — 39 с. // <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/3068>
3. Біорізноманіття Карпатського біосферного заповідника. — К.: Інтерекоцентр, 1997. — 715 с.
4. Висоцька О.П., Гелюта В.П. Агарикоїдні гриби порядку *Boletales* Західного Полісся України // Біологія: від молекули до біосфери. Мат-ли IV Міжнар. конф. молодих науковців (17—21 листопада 2009 р., Харків, Україна). — Харків, 2009. — С. 294.
5. Висоцька О.П., Придюк М.П., Гелюта В.П. Макроміцети Рівненського природного заповідника та його околиць // Збереження та відтворення біорізноманіття природно-заповідних територій. Мат-ли міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 10-річчю Рівненського природ. заповідника (11—13 червня 2009 р., м. Сарни). — Рівне: ВАТ «Рівненська друкарня», 2009. — С. 132—143.
6. Гелюта В.П., Висоцька О.П., Бесєдіна І.С. Нові види роду *Leccinum* Gray (*Boletaceae*) в Україні // Укр. ботан. журн. — 2007. — **64**, № 4. — С. 570—574.
7. Гелюта В.П., Висоцька О.П., Бесєдіна І.С. Агарикоїдні гриби Національного парку «Прип'ять—Стохід» // Природа Західного Полісся та прилеглих територій. — 2010. — № 7. — С. 91—102.
8. Гелюта В.П., Гайова В.П., Тихоненко Ю.Я., Маланюк В.Б., Слободян О.М. Гриби Природного заповідника «Горгани» // Природа Західного Полісся та прилеглих територій. — 39 с. (здано до друку).
9. Дудка І.О., Гелюта В.П., Андріанова Т.В., Гайова В.П., Тихоненко Ю.Я., Придюк М.П., Голубцова Ю.І., Кривомаз Т.І., Джэган В.В., Леонтьєв Д.В., Акулов О.Ю., Сивоконь О.В. Гриби заповідників та національних природних парків Лівобережної України. Т. 2. — К.: Арістей, 2009. — 428 с.
10. Дудка І.О., Придюк М.П., Голубцова Ю.І., Андріанова Т.В., Карпенко К.К. Гриби та грибоподібні організми Національного природного парку «Деснянсько-Старогутський». — Суми: Універ. книга, 2009. — 224 с.
11. Зерова М.Я., Сосін П.Є., Роженко Г.Л. Визначник грибів України. — Т. 5, кн. 2. — К.: Наук. думка, 1979. — 564 с.
12. Иванов Д.М. О таксономическом статусе подосиновиков, пораженных *Verticillium terrestre* // Успехи мед. микологии. — 2007. — **9**. — С. 238—241.
13. Карпенко К.К. Нові та рідкісні для України види макроміцетів із північно-східної частини Лівобережного Лісостепу // Укр. ботан. журн. — 2004. — **61**, № 2. — С. 34—35.
14. Карпенко К. Макроміцети заповідних територій Сумської області. — Суми: ПП Вінниченко М.Д., 2009. — 356 с.
15. Межжерин С.В., Межжерина Я.А. Генетическая структура видового сообщества макромицетов рода *Leccinum* Gray (*Basidiomycetes*, *Boletaceae*) Правобережного Полесья // Генетика. — 2000. — **36**, № 1. — С. 34—43.
16. Сосін П.Є. Матеріали до екології та географії губчастих грибів на Україні // Наук. зап. Полтав. держ. пед. ін-ту. — 1946а. — **6**. — С. 92—109.
17. Сосін П.Є. Матеріали до флори родини *Boletaceae* на Україні // Ботан. журн. АН УРСР. — 1946б. — С. 64—72.

18. Akulov O. Yu., Prydiuk M. P. The preliminary checklist of boletoid fungi of Ukraine // *Pagine di Micologia*. — 2007. — 27. — P. 117—144.
19. Den Bakker H. C. D., Zukkarello G. C., Kuyper Th. W., Noordeloos M. E. Evolution and host specificity in the ectomycorrhizal genus *Leccinum* // *New Phytologist*. — 2004. — 163. — P. 201—215.
20. Den Bakker H. C. D., Noordeloos M. E. A revision of European species of *Leccinum* Gray and notes on extralimital species // *Persoonia*. — 2005. — 18. — P. 511—587.
21. Dermek A. *Fungorum rariorum icones coloratae. Pars IX*. — Váduz: J. Kramer, 1979. — 34 p., 8 pl.
22. *Encyclopedia of Life*, 2012 — <http://eol.org/pages/301974/maps>
23. Kibby G. A user-friendly key to the genus *Leccinum* in Great Britain // *Field Mycol.* — 2000. — 1, Part 1. — P. 20—29.
24. Kibby G. *Leccinum* revisited. A new synoptic key to species // *Field Mycol.* — 2006. — 7, Part 4. — P. 77—87.
25. Lannoy G., Estadès A. Contribution à l'étude du genre *Leccinum* 3 // *Doc. Mycol.* — 1993. — 23, № 89. — P. 63—71.
26. *Mycobank*, № MB 194626 — <http://www.mycobank.org/MycTaxo.aspx?Link=T&Rec=120156>
27. Pilát A., Dermek A. Hřibovitě huby (*Boletaceae—Gomphidiaceae*). — Bratislava, 1974. — 207 p., 103 tabl.
28. Šutara J., Mikšík M., Janda V. Hřibovitě houby. — Praha: Academia, 2009. — 296 p.
29. Watling R., Hills A. E. British fungus flora. Agarics and boleti. 1 / Boletes and their allies. *Boletaceae, Strobilomycetaceae, Gyroporaceae, Paxillaceae, Coniophoraceae, Gomphidiaceae*. — Edinburgh: Royal Botanic Garden, 2005. — 123 p.
30. Wojewoda W., Lawrynowich M. Czerwona lista grzybów wielkoowocznikowych zagrożonych w Polsce // Zarzycki K., Wojewoda W., Heinrich Z. (red.). *Lista roślin zagrożonych w Polsce* (Wyd. 2). — Kraków: Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polska Akademia Nauk, 1992. — S. 27—56.

Рекомендує до друку
І.О. Дудка

Надійшла 12.03.2012 р.

В.П. Гелюта¹, А.Ю. Акулов²

¹ Інститут ботаніки імені Н.Г. Холодного НАН України, г. Київ

² Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

НОВЫЕ И РЕДКИЕ ДЛЯ УКРАИНЫ ВИДЫ РОДА *LECCINUM* (*BOLETALES, BASIDIOMYCOTA*)

В результате критического анализа установлено, что род *Leccinum* в Украине представлен 15 видами. Обычными являются *L. aurantiacum*, *L. pseudoscabrum*, *L. scabrum* и *L. versipelle*. Сравнительно редким (найжены до 15 раз) принадлежат *L. crocipodium*, *L. duriusculum*, *L. holopus* и *L. vulpinum*, а *L. albostipitatum*, *L. melaneum*, *L. palustre*, *L. piceinum*, *L. schistophilum* и *L. variicolor* находили по 1—3 раза. Как новые для Украины приводятся *L. albostipitatum*, *L. melaneum*, *L. palustre*, *L. piceinum* и *L. schistophilum*. Оценка распространения *L. rufum* на основании литературных сведений не была возможной.

Ключевые слова: Boletaceae, *Leccinum*, Украина.

V. P. Heluta¹, O. Yu. Akulov²

¹ M. G. Kholodny Institute of Botany, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

² V. N. Karasin National University, Kharkiv

LECCINUM SPECIES (*BOLETALES, BASIDIOMYCOTA*), NEW AND RARE IN UKRAINE

As a result of critical study, 15 species of the *Leccinum* genus are reported for Ukraine. *Leccinum aurantiacum*, *L. pseudoscabrum*, *L. scabrum*, and *L. versipelle* are found to be common species. *Leccinum crocipodium*, *L. duriusculum*, *L. holopus*, and *L. vulpinum* have each up to 15 records. *Leccinum albostipitatum*, *L. melaneum*, *L. palustre*, *L. piceinum*, *L. schistophilum*, and *L. variicolor* are very rare species (1—3 records in the country). *Leccinum albostipitatum*, *L. melaneum*, *L. palustre*, *L. piceinum*, and *L. schistophilum* are new for Ukraine species. Based on the literature data only, distribution of *L. rufum* is impossible to assess.

Key words: Boletaceae, *Leccinum*, Ukraine.